

Jančiković, *Obavijest Prezidijuma Narodne skupštine FNRI o smrti dr. Tome Jančikovića*, te uspomene na njega od Milana L. Rajića, Stjepana Gažija, inž. Božidara Vučkovića i dr. Dinka Šuljka.

Knjiga na kraju sadrži opširno kazalo od oko 900 imena koje se spominju u rukopisu s najnužnijim biografskim podacima za većinu od njih. Iako kazalo ima nedostataka i pogrešaka (npr. kod Ivana Bernardića nedostaje datum smrti /1994./; spomenuti Hundrić je Nikola Hundrić, koji je prije pristupa partizanima, što je navedeno, potpisao izjavu o pristupanju Ustaškom pokretu; Mladen Juričić se u kazalu krivo navodi kao Juričić; spomenuti Kuzmić, trafikant i član zagrebačke organizacije HSS-a, je Ivan Kuzmić, povjerenik Seljačke sloge u Splitu i član IO H(R)SS-a; Božidar Marković, radikal-ski disident, spominje se i pod imenom Božidar Mraković; spomenutom Magušiću je ime Stjepan; Stevo Maroslavac, predsjednik donjemiholjske općinske organizacije HSS-a, spominje se još jednom pogrešno kao Stevo Miroslav; dr. Dinko Šuljak se spominje i pod imenom Nedeljko Šuljak, iako je riječ o istoj osobi; Jakov Zoko, zastupnik HSS-a, spominje se i pod pogrešnim imenom Zoki, što je pogreška koja se javlja u dokumentu; nepreciznost s imenom H(R)SS-a koji se preimenovao u HRSS tek nakon rata; kod Dane Škarice, zastupnika HSS-a, pogrešno se navodi da je bio ministar u vladi DFJ) ono je ne samo od velike pomoći za snalaženje u knjizi, nego i dragocjen izvor podataka za zaista veliki broj sudionika povijesnih zbivanja 30-ih i 40-ih godina u Hrvatskoj, a najviše za članove i pristaše HSS-a. Uostalom, posljednja knjiga prerano umrlog profesora Bobana je nezaobilazno štivo za svakoga koji se misli baviti poviješću Hrvatske, a posebno HSS-a u razdoblju uoči Drugog svjetskog rata, u ratnom i poslijeratnom razdoblju.

Zdenko Radelić

NEVIO ŠETIĆ, Istra između tradicionalnog i modernog ili o procesu integracije suvremene hrvatske nacije u Istri, Naša Sloga, Pazin 1995., 160 str.

Bilo to pod utjecajem najrecentnijih društvenih i napose političkih zbivanja na području jugoistočne Europe, ili najblaže rečeno zbog potrebe svojevrstnog preispitivanja historiografskih sudova i ocjena o hrvatskoj povijesti 19. i 20. stoljeća općenito, neosporna je činjenica da se mladi hrvatski historičari ponovo okreću istraživanju političke povijesti, i to posebice problemima iz područja ideologije, programa i djelovanja pojedine stranke i sl. Na izvjestan način o tome govori i knjiga »Istra između tradicionalnog i modernog« iz pera mr. Nevija Šetića, koju je prošle godine objavila nedavno pokrenuta pazinska izdavačka kuća znakovitog imena *Naša sloga*, kao drugi svezak svoje Knjižnice povijesnih djela. Zapravo, ova najnovija Šetićeva knjiga nastoji obuhvatiti glavne silnice i prikazati cjelokupan tijek procesa integracije hrvatske nacije na području Istre.

Kako piše u predgovoru dr. Miroslav Bertoša: »Povjesničar koji je ispisao ove stranice pripada onome naraštaju istarskih intelektualaca koji je svoja razmatranja temeljena na knjižno-novinskom i arhivskome proučavanju prošlosti zaokruživao upravo u trenutku dinamičnih sazrijevanja, povijesnih preobrazbi i kriznih lomova povijesno promašene i politički fragilne, umjetne i nasiljem održavane tvorevine nazvane Jugoslavija«. Iako po životnoj dobi Šetić pripada mlađoj generaciji povjesničara, on je

postigao značajne rezultate u historiografiji Istre: sudjelovao je na četrnaest znanstvenih skupova, napisao je više od stotinu i dvadeset raznih prikaza, članaka i rasprava, a osim ove, objavio je i knjigu »Napoleon u Istri« (Pula 1989.), u kojoj razmatra stanje društvene prilike u Istri za vrijeme francuske uprave.

Nakon predgovora koji je napisao dr. Miroslav Bertoša (9.-10.), autorove bilješke o svom radu (13.-15.) i kratkog uvoda o historiografiji i mjestu tog djela u osvjetljavanju povijesti Istre 19. i 20. st. (17.-22.), Šetićeva knjiga sadržajno je raspodijeljena u osam osnovnih poglavlja, odnosno tematskih cjelina.

Prvo i jedno od najopsežnijih naslovljeno je »O procesu nastanka suvremene hrvatske nacije u Istri« (24.-51.). Ovaj Šetićev prilog osvjetljava zacijelo jedan od naj-složenijih i ujedno, za povjesničara, najkontroverznijih i najizazovnijih razdoblja, koje obuhvaća vrijeme preobrazbe tradicionalnog u moderno društvo, odnosno proces integracije suvremene hrvatske nacije tijekom kojeg i istarski Hrvati od stadija etničkog naroda evoluiraju u neizostavni dio suvremenog hrvatskog društva i države. Sadržaj obuhvaća vremenski luk koji se proteže od početka hrvatskog nacionalno-integracijskog procesa, odnosno od početka narodnog preporoda 30-ih godina prošlog stoljeća, do najrecentnijih događaja oko stvaranja samostalne hrvatske države. Iako valja istaknuti da autor posvećuje posebnu pozornost inicijalnoj i središnjoj fazi nacionalne integracije, tj. razdoblju do početka prvog svjetskog rata.

S druge pak strane – osim praćenja navedene nacionalno-integracijske okosnice – autor razrađuje pojedine probleme: kako na lokalnoj istarskoj (npr. situacija u nekom istarskom mjestu), tako i na općehrvatskoj razini (npr. odjek nekog događaja na političkoj sceni Dalmacije u hrvatskom tisku Istre).

Tako, rad naslovljen »Marčana i Marčanci na raskrižju između tradicionalnog i modernog doba« (53.-73.) predstavlja vrijedan doprinos tzv. lokalnoj povijesti. Na osnovi historiografske literature i onodobnog tiska (*Naša sloga*), autor razmatra gospodarsko-socijalne prilike u južnoj Istri i u Marčani potkraj prošlog i na početku ovog stoljeća. U prilogu članku objavljuje i nekoliko priloga objavljenih u *Našoj slozi* tijekom 1898. i 1900. g., a odnose se na Marčanu.

»Prvi hrvatski tabor Istre i Kvarnerskih otoka« (75.-78.) predstavlja političke prilike koje su prethodile, kao i epohalni značaj prvog javnog masovnog političkog skupa Hrvata iz Istre i s Kvarnerskih otoka sa 10.000 sudionika održanog na proplanku Sv. Mihovila, nedaleko od Kastva 21. svibnja 1871. g.

Pod izazovnim naslovom »O identitetu Istre« (80.-99.), Šetić upućuje na nacionalne značajke koje se manifestiraju i u Istri kao i na čitavom hrvatskom prostoru, te na regionalne posebnosti karakteristične za istarski poluotok. Na temelju pomne raščlambe relevantnih povijesnih događaja, autor zaključuje da je Istra neizostavan dio hrvatskog etničkog i nacionalnog korpusa.

Nakon tih historiografskih priloga slijedi i nekoliko članaka koji raščlanjuju društvene i gospodarske veze Istre i drugih hrvatskih krajeva u vrijeme nacionalnog preporoda. Tako »Prilog poznavanju veza Istre i Kvarnerskih otoka s Dalmacijom u preporodno doba s posebnim osvrtom na trgovačke veze sa Zadrom« (101.-117.) prikazuje političke, gospodarske i kulturne odnose, najviše na temelju onovremene periodike (*Zora Dalmatinska*, *Gazzetta di Zara* i *La Dalmazia Costituzionale*).

Članak naslovljen »Značenje svećenika Istre i Kvarnerskih otoka u povezivanju tih krajeva s Dalmacijom tijekom inicijalne faze hrvatske nacionalne integracije« (119.-129.) vrlo iscrpno osvjetljava problematiku napose za razdoblje do 1848. g., a implicitno ukazuje i na prijeku potrebu sagledavanja uloge svećenstva, kao cvijeta hrvatske inteligencije u Istri, tijekom kasnijih razdoblja (napose nakon dvaju svjetskih ratova).

»Pismo Vjekoslava Spinčića Šimi Ljubiću iz godine 1877.« (131.-134.) razotkriva njihovo zanimanje i zajedničku brigu za povijest, zemljopis i hrvatsku kulturnu baštinu u Istri.

Knjiga završava jednom raspravom posvećenom »Odjeku pohrvaćivanja splitske općine u listu Naša sloga« (136.-140.) na početku 80-ih godina prošlog stoljeća, tj. od raspuštanja splitske općine 1880. do njezina prelaska u ruke narodnjaka 1882. g. Autor dolazi do zaključka da je ta pobjeda splitskih narodnjaka imala odjeka napose kod malobrojne istarske inteligencije, koju su činili pretežno svećenici.

Slijede sažeci na engleskom (141.-143.) i talijanskom jeziku (144.-146.), te kazala mjesta (148.-153.) i osobnih imena (154.-159.) koja olakšavaju i ubrzavaju snalaženje u knjizi.

I na kraju, iako ova knjiga obrađuje niz manjih i na prvi pogled nevezanih pitanja, držim da predstavlja bitan doprinos poznavanju društvene povijesti Istre tijekom 19. i 20. st. Naime, napose privlače pažnju autorova raščlamba nekih i danas aktualnih pitanja, kao npr. proces integracije suvremene hrvatske nacije u Istri, hrvatski identitet Istre, dugotrajne i duboke veze Istre i drugih hrvatskih krajeva itd. Osim toga, širi krug čitatelja bit će privučen i autorovim načinom predstavljanja svojih istraživačkih rezultata (izmjenjuju se radovi sa znanstvenim aparatom i feljtonistički članci), a treba naglasiti i da je tekst popraćen vrlo zanimljivim i pomno odabranim ilustrativnim materijalom.

Marino Manin

IVO MAROVIĆ, Rat i baština u prostoru Hrvatske. Krieg und Kulturerbe im Raum Kroatien. Zagreb, 1995.

U višemilencijskom hodu čovječanstva bezbroj je primjera uništavanja spomeničkog blaga – baštine toga istoga čovječanstva. Ima primjera namjernog i slučajnoga devastiranja s raznim povodima i različitim razlozima i to u rasponu od ocjene da tako zahtijeva vojna situacija (npr. Kutuzovljeva odluka uz suglasnost ruskoga imperatora, da spali Moskvu i tako upropasti Napoleonovu vojnu na Rusiju ili odluka SAD-a da atomskim udarima uništi Hirošimu i Nagasaki te tako Japan primora na brzu kapitulaciju) preko ocjena da je materijalna presudnija od umjetničke vrijednosti spomenika (npr. španjolsko pretapanje zlatnih i srebrnih predmeta iz baštine naroda u pretkolumbovskim Americama u obične zlatne i srebrne komade, pogodnije za prekooceanski transport) do stajališta da je baština zastarjela ili ružna ili nepraktični relikviji prošlosti, koji treba zamijeniti novim rješenjima (npr. rušenje i ponovna gradnja pojedinih povijesnih cjelina Pariza u doba Napoleona III. i Rima u doba Mussolinija). Rjeđi je slučaj da se nečija baština uništava samo zato što pripada određenom narodu, iako nije rijetkost da se tvorcima te baštine – ljudi pa i pojedini narodi – fizički uništavaju upravo zato što su pripadnici drugoga naroda (npr. Židovi u doba nacističkoga Velikonjemačkog Reicha). U naše dane, na našem hrvatskom i susjednom najbližem prostoru, doživjeli smo i mi da se baština svjesno uništava, mahom samo zato što je hrvatsko i muslimansko naslijeđe. Dogodilo se to tijekom jugosrpske agresije na Republiku Hrvatsku, od 1991., a potom i na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Dogodio se pravi kulturocid, bez ikakva uporišta u vojnoj taktici ili strategiji; jednostavno, netko negdje u političkim vrhovima napadača zaključio je da je potrebno ukloniti sve vidljive kamene, pisane i druge tisućljetne svjedoke postojanja kršćansko-katoličke te višestoljetne islamsko-muslimanske kulture, da je potrebno – doslovce se to dogodilo, čak i preoravanjem – izbrisati s površine zemlje spomenike koji čuvaju, dokazuju identitet Hrvata i Muslimana na